

ביאליק כנקודת-יקוד

א. התקופה המסתוימת לעינינו בשדה עבר ראוייה לחיפוי בשם התקופה הביאליקאית. אכן זוהי תקופה מסוימת בתהדרות היצירה בישראל. עיקר אופיה בזה, שהיא ביקשה סינתזה, שני ערכים היו לה לתקופה זו: הערך המסויים שקיבלה מן העבר ולא יכלה להסתפק בו, וערך בלתי-מסויים שרדף לה לפני כעת, כמחוזות-הפני שעדיין לא נעשה סמיכות. בין העבר היהודי המסורתי ובין השאיפה לעתיד אנושי לא-פגום היה ניגוד יסודי וממאיק. העיבור המזונה היה עבר של קדושה לאור ציית, והעתיד המאונה היה עתיד של חילוניות, ביוזן של התפרקות הקדש-ים, ושאיפת התקופה היתה לתשלום בין התפכים הללו עלידי סינתזה, כלומר — לא עלידי פשרה, אלא ביציר לת ישות רוחנית חדשה כזאת, שתי כל את שני ההפכים כאחד ויהי עם זה תחיה נעלה עליהם ומשוחררת משניהם ומהווה משהו חדש, שלא היה בישראל לעולמים. וזאת לדעת, כי השאיפה לסינתזה היא תמיד וממילא שאיפה להינאל מן השניות שבכפיותות לאותם ההפכים (התיזה והאנטייתזה), שמהם אומרים ליצור את הסינתזה. ננסה-נא תחילה להתבונן באיזו דרך הניעה היצירה העברית החדשה לעצם הצורך הזה כסינתזה.

הספרות העברית החדשה נולדה משלי לית הנלות, ייתכן לומר אפילו, שספרותנו מסורה באכזבה מן היהדות הנלית, שהיתה עומדת על הדת ופונה אל העבר.

השילוש הלאומי שלנו — עם ישראלי, ארץ-ישראל ודת ישראל — שכוחו היה יפה עוד בימי ר' יהודה הלוי, הלך במשך הדורות הלך ונשול את אבריו. ארץ ישראל הקשה מאתנו כל כך, שמהלה להיות גורם של ממש וני הפכה לזכרון. נשארה איפוא דק הדינות שבין עמי-ישראל ובין דתי-ישראל. וכשבאה האמנציפציה ועקרה את חרבת הניטו והציפה את שכונות ישראל ערכים. חיצוניים, כלל-אנושיים, התדילת נעמרת גם החזות בין העם ובין דתו. לחסון בית-ישראל נתחלף לו החורפיש בהחבטלות עצמיות, ומיטוס כך השתמש באופי זה רק כדי לזוטר על קניינו ולאבד את ערכיו בידים התוצי-

א. אה היתה כי האמנציפציה הציגה את היזירות הנלותות ליקס. עכשיו לא רק העבר הטבעי (ארץ-ישראל) היה זר לו לעם, אלא גם העבר הרוחני (אורייתא — המאור שביהדות) התחיל נסוג ממנו. אין פלא איפוא אם אניגיהדעת שבעים לבם נחפז לאקט-לאט להתיאש מיהדות זנ שכולה עבר מהרס והולך. אבל בין אניגיהדעת הללו היו לא רק מתבוללים, אלא גם עבריים נאמנים. ואינו צורה קיבלה התואשות של העבריים תאלה מן הנלות? — התיאדותם של הללו לא היתה אלא הערכת היהדות לפי קנה-מידת האנושות ובמלים אחרות — אנושיות קודמת ליהדות. להלכה פעל כאן הרצון להיגוף מהדש את המאור שביהדות כדי לקטן המאור האנושי הכללי (כי רק כהלס מן האנושות יש ערך ללאומיות), אבל למעשה פעלה כאן גם הערכת עצמו לפי העולם הנכרי. סרוב אכזבה מן היהודים, עטוי הצללים, אולי לא יעטה הספרות העברית כל צרכה אל אותה הנחלת של המאור שביהדות, הזוהשת ממילא בקרב היהודי. אבל אין לשכוח כי שנאח-הצללים הללו הכרחית היתה בנפשם של השואפים להידוש המאור. זה היה צורך הזמן, תפקיד חולרתי. מחוך ההתיאשות מן היהדות של היהודים נולדה השאיפה ליהדות שתהיה כעלת ערך כלל-אנושי, ומכאן — הנזעה התחיה שלנו.

שליחת-הנלות של העבריים גרמה שתי תופעות: כקשת בחינה לאומית חדשה, ולעומתה — פרישה מן הבחינה הלאומית אל עולמיהיחיד. וכך בא הדיבר, כי הלאומיות החדשה והאינדיווידואליזם החדש בספרותנו נקטו עמדות מתנגדות, אף על פי שינקו מסקוד אחד. אבל יש לעיון כי הלאומיות ינקה ויחר מסקוד ההפרה שברחה, מאשר מסקוד הרצון שביצר, בעוד אשר האינדיווידואליזם אמר להתנפר להכרה הרחקנית וביקש להתמכר לרצון היצירי. אבל גם האינדיווידואליזם, ישעל-כרתו היה עליו לברר לעצמו את יתכו אל היהדות, לחיוב או לשלילה, וגם, הלא-דמיון, שעמדה על פרישת-הרכים רוה-נית, שניהם ניצבו לפני ברירה: ההליר כה לקראת החדש — כיצד? עם העיבר, או בלעדיו? המשותף שביניהם היה דבר בקשת-החדש, ששימשה נשד

בין הפורשים לעולמיהיחיד, אשר מאסו בעבר, ובין שוקרו ההתחדשות הלאור מית על בסיס העבר, ושליחת-הנלות, שילדה את ספרותנו החדשה ודרשה את זכות האדם היהודי — בילג ובדיצ'בסקי וביאליק — היא שילדה גם את העיונות אמותה. וזה היה הצעד הראשון להירוש הנותת בין השילוש הלאומי המתפורר שלנו: בין עמי-ישראל לארץ-ישראל ולרוח-ישראל.

ב. שאיפה זו לסינתזה, שביאליק הש- לית אותה על תקופתו, היתה ממילא שאיפה להשתחרר מן השניות שבנפש היהודי המודרני, שנקלע מן הרעש האינדיווידואליסטי שהווייתהיחיד אל החברה הרוחנית שבהוויה הלאומית, ולא מצא מנוח, כפי שדואים כפייר-בני, בבדיצ'בסקי ובכמה אחרים מבני דורו של ביאליק, וביחוד בישיאור, שתי הדגש שלהם משכו אותם אל העולם הנכרי, ורק חיריהכרה שלהם היו מושרשים בהוויה הישראלית, ובאן נה קלים אנו בסגולתו המיוחדת של ביאליק, שבגללה הוא נעשה לנו למרכז, לנקודת-היקוד שלנו.

אצל ביאליק דוקא חיריהרגש נעוצים בכל שרשיהם ביהדות, אבל הכרתו לא היתה הנרה הדיצ'בסקית, פרי הסביבה וההינוך (כי בזה יופר הגדול: שאינו פרי הסביבה!), אלא היתה הכרה כלל-אנושית, הכרת בן-עלמה ואורחיהאנר שות. והנה דוקא הכרתו של ביאליק היא שהביאתו אל חיוב הקדושה הישראליית והראתה לו שתידוש הכוחהיוצר שלנו יכול לבוא רק בדרך המשיכת העיבר והנאמנות לאוצר הלאומי, וממילא יצא כי הכרתו הכלל-אנושית של ביאליק הביאה אותו למסום ששם היה מושרש כרגשו, וכך ניצל ביאליק מן השניות האיומת של הדור.

אופיו יעל ביאליק הוא סינתטי בהלטה. בביאליק לא היתה מלחמה בין עולמיהיחיד ובין עולמיהרות, אלא מויתנה טבעית של אמנות ונביאות. מתוך שיעור-הקומה הגדול שלו ראה ביאליק את שני העולמות הללו לא כראות שני הפכים, אלא כשני צדדים של דבר אחד, ונפשו יצאה אל שני הצדדים האלה במידה ישווה וכאחד ובהווק כזה, שהכפילות הזאת נראתה ככחוצ בשניות. בביאליק, האמן והיהודי אי-

גם סותרים זה את זה, אלא משלימים זה את זה. כי בביאליק יש לנו לא יתר די שבא אל האמנות כאל דבר שמהוץ להווייתו הנזעית, אלא אמן גדול, אדם-אמן, שיתדותו מוצאת ביצירה האמנרית את ביטויה הרוחני. על כן לא היה ביאליק צריך להקדיב את עולמיהיחיד שלו על מוצה ההוויה הלאומית, או להיפך, גם בזה הוא יחיד כדורו: את שירת-היחיד ההדשה אתה מוצא גם בביאליק, תהולך גם בדבר הזה בראש בני דורו, אלא שאצלו שירת-היחיד מתמזגת לחלוטין עם הניגון הלאומי הפנימי עד לחזות גמורה. אין לומר כי היסוד הלאומי שבביאליק בלע אל קרבו את היסוד האינדיווידואלי שבו, הואיל ועצם היסוד האינדיווידואלי שבו מרווח והדור צבי יון לאומי-רוחני למופת. עצם יצרו הוא יעד לב ישראל, אם נתאר לנו את האומה כאינדיווידואם אומר-שירה ומתנה את סאויו הסובייקטיביים, נמדעא כשירת ביאליק מין שירה אינדיודואלית כזאת: חנונו שרה האומה את שירת-היחיד שלה.